

Bijdrage vanuit het cultuureducatie veld aan het advies van de Onderwijsraad over onderwijsondersteuning

Hoe kan onderwijsondersteuning bijdragen aan duurzame kwaliteit en innovatie in de onderwijspraktijk en welke rollen en verantwoordelijkheden hebben overheid en scholen daarin? Op deze vraag ontvangt de Onderwijsraad graag bijdragen uit het werkveld. Vanuit het cultuureducatie veld leveren wij graag een inhoudelijke bijdrage op basis van onze positieve ervaringen met het landelijke beleidsprogramma Cultuureducatie met Kwaliteit (CmK).

Dit programma is een beleidsinstrument waarmee het cultuurdepartement van het Ministerie van OCW een kwaliteitsverbetering van cultuureducatie op de basisschool wil bewerkstelligen in samenwerking met decentrale overheden. Het programma wordt op landelijk niveau bijgestuurd en uitgevoerd door een programmateam bestaande uit medewerkers van het ministerie van OCW, het Fonds voor Cultuurparticipatie (FCP) en het Landelijk Kennisinstituut Cultuureducatie en Amateurkunst (LKCA). Het ministerie verzorgt de programmaleiding, het LKCA ondersteunt het proces van kennisdeling - leren van en met elkaar - over de grenzen van lokale/provinciale programma's en projecten. Het FCP is verantwoordelijk voor het ontwerp en de uitvoering van verschillende deelregelingen gericht op het primair en voortgezet onderwijs en de lerarenopleidingen:

- Cultuureducatie met Kwaliteit primair onderwijs 2013-2016 en 2017-2020;
- Professionalisering Cultuuronderwijs PO (PCPO);
- Impuls Muziekonderwijs 2015-2020;
- Professionalisering Muziekonderwijs pabo;
- Mediakunst en Erfgoededucatie;
- Versterking Cultuureducatie vmbo.

Het CmK-programma startte in 2013 met de deelregeling CmK PO en loopt door tot en met 2020. Vanwege de succesvolle samenwerking en de opbrengsten - die zichtbaar worden in de landelijke Monitor Cultuureducatie primair onderwijs¹ en in evaluatieonderzoek² - wordt CmK voortgezet in de periode 2021-2024. Net als bij de verlenging van het programma in 2016 zal ook de inzet van het programma voor de periode 2021-2024 aangepast worden aan de huidige stand van zaken en ontwikkelingen. Zo kondigde Minister van Engelshoven op 11 juni 2019 al aan³ dat er meer ruimte komt voor het voortgezet onderwijs en voor de aansluiting tussen binnen- en buitenschoolse activiteiten, naast aandacht voor kansengelijkheid en integraal cultuuronderwijs dat inspeelt op de mogelijke komst van een vernieuwd curriculum.

¹ Zie <https://www.lkca.nl/informatiebank/monitor-cultuureducatie-primair-onderwijs-2017-2018> voor meting 2017-2018, meting 2018-2019 wordt binnenkort gepubliceerd.

² Zie: <https://www.lkca.nl/over-het-lkca/publicaties-lkca/review-cultuureducatie-met-kwaliteit> & <https://www.cultuurparticipatie.nl/nieuws/goed-cultuuronderwijs--ook-in-de-toekomst.html>

³ <https://www.rijksoverheid.nl/ministeries/ministerie-van-onderwijs-cultuur-en-wetenschap/documenten/kamerstukken/2019/06/11/aanbieding-uitgangspunten-cultuurbeleid-2021-2024>

Wat betekende de regeling Cultuureducatie met Kwaliteit voor de ondersteuning van het onderwijs?

In deze bijdrage zoomen we in op de opbrengsten van de deelregeling CmK PO omdat met name deze regeling van invloed is geweest op de (door)ontwikkeling van een landelijk dekend systeem voor leergebied gerichte onderwijsondersteuning. Deze regeling heeft landelijke kaders en financiën, die afgestemd met en gematcht worden door alle provincies en gemeenten (steden met meer dan 90.000 inwoners). In de tweede periode van het programma (2017-2020) zijn er 46 uitvoerders actief binnen deze regeling⁴. Dit zijn culturele instellingen (in de provincies en steden hebben deze organisaties vaak expliciet de functie van kenniscentrum⁵) die aangewezen zijn door hun provincie of gemeente om een bij de lokale context passende aanpak te ontwikkelen gebaseerd op de doelstellingen die de landelijke, provinciale en gemeentelijke overheden met elkaar zijn overeengekomen. De uitvoerders worden voor een periode van vier jaar gefinancierd op basis van een aanvraag die ze indienen bij het FCP. De provincies en deelnemende gemeenten matchen het landelijke subsidiebedrag met een evenredige bijdrage. Scholen leveren vaak een financiële bijdrage uit de middelen voor cultuureducatie in de Prestatiebox⁶. De minister en staatssecretaris van OCW, de PO-Raad, wethouders en gedeputeerden voor cultuur én onderwijs committeerden zich officieel aan goed cultuuronderwijs voor alle kinderen door op 16 december 2013 het Bestuurlijk kader Cultuur en Onderwijs (BKCO) te ondertekenen⁷.

De organisaties die CmK uitvoeren prikkelen scholen om zich zelf, vraaggestuurd maar met de hulp en expertise van de culturele organisaties, verder te ontwikkelen op het gebied van kunst en cultuur. De uitvoerders werken aan curriculum- en leerlijnontwikkeling en de implementatie daarvan, aan deskundigheidsbevordering van leerkrachten, vakdocenten en educatief medewerkers bij culturele aanbieders en aan de versterking van de relatie tussen school en culturele omgeving.⁸ Zij behoren dus tot de schil van onderwijsondersteuning en vervullen in die rol een belangrijke functie als intermediair tussen de werelden van cultuur en onderwijs. Zij zijn een externe 'change agent' die scholen via een pakket van gecoördineerde activiteiten stimuleert om hun cultuuronderwijs te ontwikkelen, te verbeteren of te vernieuwen⁹.

Uit onderzoek van de Inspectie voor het Onderwijs naar de stand van het leergebied Kunstzinnige Oriëntatie¹⁰ in 2016 bleek dat de combinatie van een intern aanspreekpunt in de school in de vorm van een Interne Cultuur Coördinator (ICC) met een extern aanspreekpunt vanuit de

⁴ Zie: <https://www.cultuurparticipatie.nl/magazine/google-map/?regeling=31>

⁵ De provinciale en lokale kenniscentra zijn verenigd in het Landelijk Platform Kenniscentra Cultuureducatie: <https://www.lkca.nl/over-het-lkca/netwerken/lpkc>

⁶ Voor het schooljaar 2019-2020 een bedrag van € 15,22 per leerling.

⁷ Zie: <https://www.lkca.nl/beleid/bestuurlijk-kader-cultuur-en-onderwijs>

⁸ Dit zijn de drie samenhangende subdoelen van de regeling.

⁹ Voor een analyse van binnen CmK ontwikkelde leerlijnen zie: <https://www.lkca.nl/over-het-lkca/publicaties-lkca/analyse-leerlijnen-ce-cmk>

¹⁰ Peil.Kunstzinnige oriëntatie 2015-2016 (2017) (zie: <https://www.onderwijsinspectie.nl/documenten/rapporten/2017/03/27/rapport-kunstzinnige-orientatie>)

culturele omgeving (een cultuurcoach of vaste organisatie) een van de weinige factoren op dit moment waren die voor een zichtbare kwaliteitsverbetering zorgden. De ontwikkeling van de ICC-training en de verzorging van de training aan leerkrachten wordt – al meer dan 10 jaar – verzorgd en doorontwikkeld door het landelijk kennisinstituut LKCA in samenwerking met de provinciale en gemeentelijke kenniscentra. Recentelijk ontwikkelden het LKCA en Kunstloc Brabant een landelijke leergang *Coachen in cultuuronderwijs met kwaliteit* van zes bijeenkomsten voor intermediairs, trainers of cultuurcoaches die scholen begeleiden in hun proces van bewust worden, eigen maken, keuzes maken, keuzes toepassen en integreren ten aanzien van cultuureducatie.

Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit heeft nadrukkelijk een boost gegeven aan de kwaliteitsverhoging van cultuureducatie via een landelijk dekkend systeem van leergebied gerichte onderwijsondersteuning dat uitgaat van de vraag van scholen. Uit de landelijke monitor blijkt dat er duidelijke verschillen zijn tussen scholen die wel en die niet aan CmK meedoen én dat de positieve effecten bij de scholen die aan twee periodes hebben meegedaan het grootst zijn. Het meerjarige karakter, inclusief het substantiële budget, dat door de matchingsconstructie mogelijk wordt, van dit gezamenlijke overheidsinitiatief is dan ook een belangrijke succesfactor. Het heeft ervoor gezorgd dat culturele instellingen / kenniscentra zichzelf hebben ontwikkeld tot onderwijsondersteuner met een sterkere rol als procesbegeleider en coach en dat scholen gedurende langere tijd met deze ondersteuners kunnen werken aan schoolontwikkeling. Het behalen van de programma doelen is een kwestie van geduld gebleken en heeft een lange adem nodig. Scholen geven aan dat ze voor kunst en cultuur, waar de mogelijkheden groot zijn en de competenties niet altijd aanwezig in een team, vakspecifieke begeleiding nodig blijven hebben om hun vraag te verhelderen en stapje voor stapje met begeleiding te kunnen werken aan de kwaliteit van hun onderwijs.

Een goed voorbeeld van hoe uitvoerders invulling geven aan de doelen van de landelijke regeling is De Cultuur Loper¹¹. Dit is een programma – bestaande uit scholing, coaching en een digitaal platform – waarmee scholen de kwaliteit van de eigen cultuureducatie kunnen verbeteren. Het programma leidt de scholen in acht stappen van ‘Dit willen wij onze leerlingen meegeven’ naar ‘Zo gaan wij hieraan werken’. Ze maken vanuit hun eigen visie een samenhangend en doorlopend activiteitenprogramma. Een programma dat in opbouw, samenhang en samenstelling past bij de visie van de school op goed cultuuronderwijs. De ontwikkeling van leerlingen wordt in dit programma gevolgd met het instrument Cultureel Zelfportret. De Cultuur Loper werd ontwikkeld door Kunstloc Brabant, in samenwerking met Erfgoed Brabant, lokale intermediairs, cultuuraanbieders en basisscholen in Noord-Brabant. Het programma wordt nu in meerdere provincies en steden gebruikt om scholen te begeleiden.

Een ander aansprekend voorbeeld is het professionaliseringstraject Visie - Verbinding - Verbeelding voor schoolleiders/bestuurders dat K&C ontwikkelde in Drenthe en Groningen¹². Centraal tijdens dit leertraject voor leidinggevendenden staan de vragen van de deelnemers, kennisdeling en het onderbouwen en verrijken van praktijkervaringen, ingericht met workshops,

¹¹ Zie: <https://www.decultuurloper.nl/over-de-cultuur-loper/wat-is-de-cultuur-loper/wat-is-de-cultuur-loper/>

¹² Zie: <https://www.kunstencultuur.nl/onderwijs/primair-onderwijs/visie-verbinding-verbeelding>

presentaties, collegiale consultatie, training en gastcolleges. Samen met ervaringsdeskundigen uit het veld, experts en gastdocenten wordt aandacht besteed aan de belangrijkste actuele aspecten van cultuuronderwijs; onderwijsinhoudelijk, pedagogisch, artistiek, cultuureducatief, organisatorisch en financieel. Er wordt hierbij ter inspiratie gebruik gemaakt van al ontwikkelde onderwijsconcepten en nieuwe initiatieven.

Een derde voorbeeld heeft betrekking op het speciaal onderwijs. In Amsterdam heeft cultuureducatie in dit schooltype met CmK een grote stap naar verankering gemaakt. Met stichting Tamino, PleinC (het kenniscentrum in Noord-Holland) en landelijke partners heeft Mocca een leergang ontwikkeld voor deskundigheidsbevordering van culturele partners met afwisselende lessen en een stage met een educatief project op scholen. Daarop is voortgebouwd met een publicatie over cultuureducatie in het speciaal onderwijs en een tweejaarlijkse, goedbezochte netwerkbijeenkomst voor scholen en culturele partners. Een Mocca-CmK pilot met 19 van de 22 scholen heeft veel kennis opgeleverd die de gemeente Amsterdam vertaalt in beleid.¹³

Het LKCA zorgt samen met de kenniscentra op provinciaal en stedelijk niveau voor de ontwikkeling en verspreiding van kennis en voorbeelden op dit gebied. Niet alleen voor de professionals van de eigen instellingen, maar ook voor de professionals in het onderwijs (leraren, directies en besturen), bij de overheden (beleidsmedewerkers en bestuurders) en de culturele instellingen (educatief medewerkers, aanbieders). Doordat alle drie de betrokken groepen ondersteund worden en voorzien worden van relevante kennis is de dialoog tussen de verschillende betrokken partijen (onderwijs, overheid, culturele sector) constructiever en vruchtbaarder gebleken.

Het programma Cultuureducatie met Kwaliteit toont aan dat een programmatische en langdurige ondersteuningsaanpak met een structurele (financiële) betrokkenheid van alle overheidslagen en uitvoerende partijen (onderwijs en culturele instellingen / kenniscentra in de rol van ondersteuner) bijdragen aan een structurele verbetering van de kwaliteit van en variëteit in het onderwijs.

¹³ <https://mocca.amsterdam/pilot-wat-heeft-het-speciaal-onderwijs-nodig-voor-cultuuronderwijs/>